

בקי צור

ללמוד להבין ולזכור

מסכת יבמות דף כד

לע"נ מרת פנינה (פסיה) ברן ע"ה

הערה חשובה: המילים המודגשות הן תמצית העניינים וניתן לקרוא אותן בפני עצמן כסיכום מהיר.

דף כד

חלוצה לכהן

ממצוות הכהנים, "אשה זנה וחללה לא יקחו ואשה גרושה מאישה לא יקחו כי קדש הוא לאלקיו" (ויקרא כ"א ז).

וחכמים הוסיפו עליהן את החלוצה, והסמיכו גזרתם על ריבוי הכתוב "ואשה", אולם אין זו דרשה גמורה אלא אסמכתא בעלמא.

[דברים כ"ה ה-ו] כי ישובו אחים יחדו וימת אחד מהם ויבן אין לו לא תהיה אשת המת החוצה לאיש זר ובמה יבא עליה ולקחה לו לאשה ויבמה. והיה הבכור אשר תלד יקום על שם אחיו המת ולא ימחה שמו מישראל.

ההלכות הבאות לא נכתבו כפי סדרן בגמרא, שבגמרא נסדרו לפי סדר הפסוקים המלמדים, ולהלן נסדרו לפי העניינים.

איילונית אינה מתייבמת

בעניין מצוות יבום נאמר "אשר תלד", ללמד שהמצווה מתקיימת רק ביבמה שראויה ללדת, להוציא איילונית שאינה ראויה ללדת.

אלמנת סריס אינה מתייבמת

בענין מצוות יבום נאמר, "ולא ימחה שמו מישראל", כלומר על ידי היבום לא ימחה שמו של המת, ומכאן למדו חכמים, שהמצווה מתקיימת רק במי שמיתתו בלא בנים היא הגורמת למיחוי שמו, והיבום מונע את מיחוי שמו. להוציא את מי שבחיו כבר היה עומד להיות שמו מחוי, כגון שהוא סריס שאינו ראוי להוליד, ואין אשתו מתייבמת.

היבם נוחל את אחיו המת

בענין מצוות יבום נאמר, "יקום על שם אחיו המת", ואמרו חכמים, שהכתוב הזה מדבר ביבם, וכוונת הכתוב היא, שהיבם נוחל את נחלת אחיו המת, ואין אחיו חולקים אותה עמו.

ואף שלכאורה משמעות הכתוב כלפי הבן הנולד, שיקראו את שמו של הבן הנולד כשם האח המת, שאם למת קראו יוסף או יוחנן, כך יקראו לבן הנולד. אין הדבר כן, כי יש ללמוד בגזרה שווה, שהכתוב מדבר בענין הנחלה, לומר שהמייבם יהא נוחל את אחיו.

שכן נאמר בכתוב הזה, "יקום על שם אחיו", וכן אמר יעקב ליוסף על אחי אפרים ומנשה, "וימולדתיך אשר הולדת אתריהם לך יהיו על שם אחיהם יקראו בנחלתם" (בראשית מ"ח ו).

וכשם שקריאת שם האמורה בדברי יעקב הכוונה לנחלה, כך קריאת שם האמורה ביבם נחלה היא.

אין צריך לקרוא לבן היבם כשמו של מת

נתבאר שמשמעות הכתוב "יקום על שם אחיו", שהיבם יקרא לבנו כשם אחיו המת, ומגזרה שווה למדו, שבא הכתוב ללמד שהיבם נוחל את נחלת המת.

ואמר רבא, אף שכלל בידינו, שבכל התורה כולה אין מקרא יוצא מידי פשוטו, כלומר גם כשדורשים את הכתוב על ידי מידות שהתורה נדרשת בהן, אין הפשט נעקר ממקומו, וגם הוא אמת. הכתוב "יקום על שם אחיו" יוצא מן הכלל, ובו קיבל רבא מרביתו, שבאה גזרה שווה, והוציאה הכתוב מפשוטו לגמרי, לומר שאין צריך לקרוא לבנו כשם אחיו המת.

משמעות הכתוב "יקום על שם אחיו"

נתבאר, שמשמעות הכתוב "יקום על שם אחיו", שהיבם יקרא לבנו כשם אחיו המת,

בקיצור

ללמוד להבין ולזכור

מסכת יבמות דף כד

לע"נ מרת פנינה (פסיה) ברן ע"ה

אלא שבאה גזרה שווה והוציאה הכתוב

ממשמעותו.

והקשו, אם כן היא משמעות הכתוב, שהזהירה תורה ליבם לקרוא שם בנו כשם אחיו המת, כך היה צריך להיות כתוב, "יקום על שם אחיך".

ואם משמעות הכתוב שהזהירה תורה את בית דין כיצד יהיה נקרא שמו של הבן, כך היה צריך להיות כתוב, "יקום על שם אחי

אביו".

ותירצו, שמשמעות הכתוב היא, שהזהירה תורה את בית דין, שיאמרו ליבם, שיקרא שם בנו כשם אחיו, ולכן נאמר "יקום על שם אחיו".

מי קודם לייבם

בענין מצוות יבום נאמר, "וּלְקַחְהָ לְךָ לְאִשָּׁה וַיְבָרְכָהּ. וְהָיָה הַבְּכוֹר", ואמרו חכמים שכוונת הכתוב, שהמייבם יהיה הבכור, ומכאן למדו, שמצווה בגדול האחים לייבם.

ואין ללמוד מהכתוב הזה, שמצוות יבום אמורה רק בגדול האחים, ולא בשאר האחים, שהרי הכתוב "כִּי יֵשְׁבוּ אֲחִים" מלמד, שאין אדם מייבם את אשת אחיו שלא היה בעולמו [כפי שנתבאר בדף ט'].

ומתוך כך שהוצרך הכתוב ללמד, שהקטן שנולד אחר מות אחיו הגדול, אינו מייבם את אשתו, למדנו, שאם נולד הקטן קודם מות אחיו הגדול, מייבם את אשתו.

ואם כן, על כרחך גם הקטן מייבם, וכשאמרה תורה "וְהָיָה הַבְּכוֹר", ללמד שמצווה בגדול לייבם, הכוונה שלכתחילה מצווה בו, אבל אם קדם, הקטן זכה.

ורב אחאי הקשה שמא הכתוב "וְהָיָה הַבְּכוֹר" מלמד שרק בכור מייבם. ומה שהוצרך הכתוב "כִּי יֵשְׁבוּ אֲחִים", ללמד שאין מייבם את אשת אחיו שלא היה בעולמו, ומשמע שאם היה בעולמו הוא מייבם, אף על פי שנולד אחר אחיו, ואינו בכור, לא הוצרך הכתוב הזה אלא כשהקטן הזה הוא גם כן בכור. כגון שהיה בכור לאמו, אבל קטן שאינו בכור כלל, אינו מייבם בכל אופן.

ותירצו קושייתו זו, ואמרו, מצוות יבום הלא תלויה בנחלה, ונחלה היא מן האב ולא מהאם, כלומר אחים מאב יורשים זה את זה, ואחים מהאם אינם יורשים זה את זה. ואם כן, אם היתה מצוות יבום בבכור בלבד, וודאי היתה בבכור מאב, ולא בבכור מאם.

מצוות יבום מתקיימת גם כשאין בכור

נתבאר, שהכתוב "וְהָיָה הַבְּכוֹר" האמור במצוות יבום בא ללמד, שלכתחילה מצווה שייבם הבכור, ומכל מקום אם קדם הקטן וייבם, זכה.

ואין לומר, שהכתוב "וְהָיָה הַבְּכוֹר" בא ללמד, שמצוות יבום נוהגת רק כשיש בכור הראוי לייבם, ואז יכולה המצווה להתקיים בבכור או בפשוט, אבל כשאין בכור, אין יבום כלל.

והסיבה שאין לומר כן, כי נאמר בענין, "כִּי יֵשְׁבוּ אֲחִים יַחְדָּו וַיִּמַּת אֶחָד מֵהֶם". ומתוך כך שלא כתבה תורה מי מהם מת, על כרחך הדין אמור בכל אופן שמת אחד מהם, בין כשמת הפשוט ונשאר הבכור לייבם, ובין כשמת הבכור ונשאר הפשוט לייבם. ואם כן מבואר, שגם כשאין בכור יש מצוות יבום.

וחזרו והקשו, אף שמשמעות הכתוב "כִּי יֵשְׁבוּ אֲחִים יַחְדָּו וַיִּמַּת אֶחָד מֵהֶם" היא, בין מת בכור ובין מת פשוט, על כרחנו נעמיד את הכתוב במיתת הפשוט, שהרי אמר הכתוב "וְהָיָה הַבְּכוֹר", ויש לנו ללמוד ממנו שאין מצוות יבום אלא בבכור.

ותירצו שהכתוב הזה, "כִּי יֵשְׁבוּ אֲחִים יַחְדָּו וַיִּמַּת אֶחָד מֵהֶם", המדבר בשני אחים, הוא המלמד על אשת אחיו שלא היה בעולמו שהיא פטורה, וכשיש שני אחים שלא ראו זה את זה, על כרחך תחילה מת הבכור, ואחר כך נולד הקטן, ואמרה תורה, מאחר שלא היה הקטן בעולם עם הגדול, אינו מייבם, אבל אם היה הקטן עם הגדול בעולם, היה מייבם, הרי שמצוות יבום נוהגת גם כשמת הבכור, ויש רק קטן.

בקיצור

ללמוד להבין ולזכור

מסכת יבמות דף כד

לע"נ מרת פנינה (פסיה) ברן ע"ה

קטן שייבם זכה גם כשיש גדול

נתבאר, שהכתוב "וְהָיָה הַבְּכוֹר" האמור במצוות ייבום לא בא ללמד שמצוות יבום נוהגת רק בבכור, אלא ללמד שהבכור קודם לשאר האחים, שהרי הכתוב "כִּי יָשְׁבוּ אֲחִים יִחָדְדוּ וַיָּמָת אֶחָד מֵהֶם" מלמד שמצוות ייבום נוהגת בשאר אחים.

ואין לומר, שהכתוב "וְהָיָה הַבְּכוֹר" מלמד ש**כשיש בכור רק הוא מייבם**, והכתוב "כִּי יָשְׁבוּ אֲחִים יִחָדְדוּ וַיָּמָת אֶחָד מֵהֶם" מלמד, שכשאין בכור שאר אחים מייבמים.

והטעם שאין לומר כן, כי נאמר "כִּי יָשְׁבוּ אֲחִים יִחָדְדוּ", להקיש כל האחים זה לזה, וללמד, שכולם שווים במצוות יבום, כלומר מתקיימת בכלם בשווה, וכשזה ראוי לייבם גם זה ראוי לייבם.

לעולם מצווה בגדול

נתבאר שכשיש בכור ופשוט, מצווה שייבם הבכור ולא הפשוט, ולכן אם אין אחד האחים רוצה לייבם כופים את הבכור לייבם.

ואביי קשישא שנה ברייתא, בה מבואר, שכשם שהבכור קודם לשאר אחים, כך כל אח קודם לקטנים ממנו. ולפיכך אם אין בכור, ואין אחד רוצה כופים את גדול האחים לייבם.

ואמרו שענין זה למד מסברא, שכן כשם שהבכור מצוה בו משום חשיבותו, כך כשאין בכור, מצווה בחשוב שהוא גדול האחים שלפנינו.

כל המייבם זוכה בנחלת המת

נתבאר, שהמייבם זוכה בנחלת אחיו המת, שנאמר "יָקוּם עַל שֵׁם אָחִיו הַמֵּת".

ואין לומר, מאחר שנאמר בכתוב הזה "וְהָיָה הַבְּכוֹר", דווקא בכור המייבם זוכה בנחלת המת, אבל אח אחר שמייבם אינו זוכה בה.

והטעם שאין לומר כן, כי סברא היא, שכל שמתקיים בו "יָקוּם עַל שֵׁם אָחִיו הַמֵּת", זוכה בנחלה, וגם קטן שייבם מתקיים בו "יָקוּם עַל שֵׁם אָחִיו הַמֵּת".

יבם אינו נוטל בנחלת

המת בראוי אלא במוחזק

נתבאר שאין עדיפות לבכור מחמת בכורתו, שהרי כל האחים ראויים לייבום, ומה שהוא קודם להם אינו מחמת בכורתו, אלא מחמת גדולתו, שהרי כל שהוא גדול מהאחרים, אף שאינו בכור קודם לאחרים.

והטעם שנקרא המייבם "בכור", לגרוע מכוחו, ללמד שזכייתו בנחלת המת היא כזכיית בכור בחלק הבכורה.

שהבכור הזוכה בירושת האב שני חלקים, נוטל חלק בכורה רק מהנכסים שהאב היה מוחזק בהם בשעת מותו, ולא בראויים לבוא לו אחר כך, שנאמר "יִפְיֹר לָקֵת לוֹ פִּי שְׁנַיִם בְּכָל אֲשֶׁר יִמָּצָא לוֹ" (דברים כ"א י"ז).

וכמו כן, הייבם הזוכה בנחלת האח המת בלא לחלוק בה עם אחיו, נוטל לבדו רק את הנכסים שהיה אחיו המת מוחזק בהם בשעת מותו, ולא בראויים לבוא לו אחר כך.

גירות לשם דבר אחר

א. דעת רבי נחמיה.

כל המתגייר לשם דבר אחר, אינו גר, והרי הוא נוכרי כבתחילה. ובכלל זה:

(א) איש המתגייר לשם אשה, כלומר כדי לשאת אשה ישראלית.

(ב) אשה המתגיירת לשם איש, כלומר כדי להינשא לאיש ישראלי.

(ג) המתגייר לשם שלחן מלכים, שרואה ישראל בגדולה ורוצה להיות כמותם.

(ד) המתגייר להיות כעבדי שלמה שהיו בעלי שררה.

(ה) גירי אריות, כגון כותים, שנאמר בהם, "וַיְהִי בְּתַחֲלַת שְׁבָתָם שָׁם" בשומרון "לֹא יָרְאוּ

בקי צור

ללמוד להבין ולזכור

מסכת יבמות דף כד

לע"נ מרת פנינה (פסיה) ברן ע"ה

אֶת ה' וַיִּשְׁלַח ה' בָּהֶם אֶת הָאָרִיֹּת וַיִּהְיוּ הָרְגִים בָּהֶם" (מלכים ב' י"ז כ"ה). ומחמת יראת האריות נתגיירו, כמו שנאמר שם באותו ענין.

(ו) גירי חלומות, שבעל חלומות אמר להם להתגייר.

(ז) גירי מרדכי ואסתר, שנתגיירו מחמת יראה, כמו שנאמר, "וַרְבִּים מֵעַמִּי הָאָרֶץ מִתְיַהָדִים כִּי נָפַל פַּחַד הַיְהוּדִים עָלֵיהֶם" (אסתר ח' י"ז).

ורק גרים המתגיירים לשם יהדות בלבד, ולא משום טובת הנאה, כגרים המתגיירים בזמן הזה, שישראל משועבדים לאומות, גרי אמת הם ודינם כישראלים.

ב. דעה נוספת.

יש חולקים על רבי נחמיה ואומרים כולם גרים הם, כלומר, כל המתגייר ומקבל עליו יהדות, אף על פי שעושה זאת גם לשם דבר אחר, ככל המנויים לעיל, גר צדק הוא, ודינו כישראל.

ואמר רבי יצחק בר שמואל בר מרתא משמיה דרב, הלכה כדברי האומר כולם גרים הם.

גרים בימות המשיח ובימי דוד ושלמה

אין מקבלים גרים לימות המשיח. כיוצא בו, לא קבלו גרים, לא בימי דוד, ולא בימי שלמה.

ואמר רבי אליעזר, שענין זה למד מהכתוב "הן גור גור גור אָפֶס מֵאֹתִי מִי גֵר אֶתָּךְ עָלֶיךָ יָפוּל" (ישעיה נ"ד ט"ו). כלומר זה שגר איתך בעניותך, הוא יזכה ליפול עליך, כלומר לנוח עמך לעולם הבא, אבל אלו שבאו בעשירותך, לא יזכו לכך.

הנטען על השפחה או על הנוכרית

מי שיצא עליו לעז, שבא על השפחה או על הנוכרית, ולאחר מכן נשתחררה השפחה או נתגיירה הנוכרית, לא ישא אותה לאשה.

ומעיקר הדין רשאי לשאת אותה לאשה, שהרי אפילו אם נתגיירה הנוכרית על מנת שישאנה, כבר נתבאר לעיל, שההלכה היא, שמועיל הגיור לשם איש, והיא ישראלית. ואפילו אמת היה הדבר שבא עליה, לא נאסרה עליו לאחר הגיור. ולכן, אם כנס אין מוציאין אותה מידו.

ומכל מקום לכתחילה לא ישא אותה, וביאר רב אסי הטעם, משום שאם ישא אותה, הוא מחזק את הלעז הראשון, ונאמר, "הִסֵּר מִמֶּךָ עֲקֻשׁוֹת פֶּה וּלְזוֹת שְׁפָתַיִם הִרְחַק מִמֶּךָ" (משלי ד' כ"ד).

הנטען על הפנויה

אומר ר"י, דבנטען על הפנויה אין להחמיר מלכנוס משום לזות שפתים, דאדרבה מצוה לכנוסה, דבאנוסה כתיב "ולו תהיה לאשה".

אשת איש שיצא עליה לעז זנות

אשת איש שזנתה עם איש אחר, נאסרה לבעלה, ועליו לגרשה, ונאסרה לבעל, ולא יוכל לכנוסה אחרי שתצא מבעלה, שנאמר בפרשת סוטה "וְיִנְטְמָאָה" שתי פעמים, אחת לבעל ואחת לבעל.

א. יש עדים.

כשיש עדים בדבר הזנות, בית דין מוציאים את האשה מבעלה בכפיה, ואינם מניחים אותו לקיימה אצלו.

וכמו כן אם הלך הבעל וכנסה, בין אם נשאה הבעל מיד אחר שיצאה מבעלה הראשון, ובין אם נישאת תחילה לבעל שני, ויצאה ממנו, ואחר כך נשאה הבעל, בית דין מוציאים אותה מהבעל בכפיה.

שהרי מאחר שנתברר הדבר בעדים שזינתה עם הבעל בעודה אשת איש, אין כאן שום ספק, והוא אסורה בוודאי לבעל ולבעל.

ב. אין עדים.

כשאין עדים בדבר הזנות, אלא שיצא על כך קול בעיר, כלומר בני העיר מדברים על כך שזנתה, ואין עדים המעידים זאת, בזה אין בית דין מוצאים את האשה מבעלה בכפיה.

קישור לקבלת ה"בקי צור"

בקיצור

ללמוד להבין ולזכור

מסכת יבמות דף כד

לע"נ מרת פנינה (פסיה) ברן ע"ה

שאין האשה נאסרת על בעלה על ידי הקול.

ואם הלך בעלה והוציא את אשתו מרצונו, מחמת קול הזנות, לכתחילה לא ישא אותה הבועל, ואפילו אם נישאת בינתיים לאיש אחר, ויצאה ממנו, גם כן לכתחילה לא ישאנה הבועל.

ואם נשא אותה הבועל כשיצאה מבעלה הראשון, או אחר שנישאת לבעל שני ויצאה ממנו, בזה נחלקו חכמים אם יש אופן שמוציאים אותה מהבועל.

להוציא מהבועל על ידי קול בלא עדים

לדעת רב, מאחר שאין עדים על הזנות, אין מוציאים את האשה מהבועל, כי כשם שאין מוציאים את האשה מבעלה אלא על ידי עדים שזנתה, כך אין מוציאים אותה מהבועל אלא על ידי עדים שזנתה.

לפי התירוץ הראשון בגמרא, דברי רב אלו נאמרו דווקא כשיש לה בנים מבעלה הראשון, שבאופן הזה, אם נוציא אותה מהבועל מחמת הקול, אנו מחזיקים את הקול כאמת, ומחזיקים את בניה ממזרים, ואין לעשות כן.

אבל כשלא היו לה בנים מבעלה הראשון, מוציאים אותה מהבועל אף על פי שאין עדים על הזנות.

ולפי התירוץ השני בגמרא, דברי רב אלו נאמרו גם כשאין לה בנים מבעלה הראשון, שבכל אופן, אם כנסה הבועל, אין מוציאים אותה ממנו מחמת קול שאינו עדות.

ולדעת רבי, כשאין לאשה בנים מבעלה הראשון, אם כנסה הבועל, מוציאים אותה מהבועל אף על פי שאין עדות על הזנות, אלא קול בעלמא, [כדעת רב לפי התירוץ הראשון], כי

מכוער הדבר שתהא תחתיו, ולדעת רבי, כל שהדבר מכוער, מוציאים אותה מהבועל.

ולהלן יתבארו בעזה"י אופנים נוספים שהדבר מכוער, ולכן אמר בהם רבי שתצא.

ומסקנת הסוגיה בדף כ"ה, שמוציאים את האשה מהבועל מחמת הקול, רק כשלא היו

לו אויבים שיוציאו עליו קול רע, וגם יצא עליו הקול הרע במשך יום וחצי בלא הפסק, כמו שאמרה אומנתו של אביי לאביי, דומי דמתא יומא ופלגא, כלומר חשודי העיר יום ומחצה, או אפילו היה הפסק בדבר, אלא שהיה ההפסק מחמת יראה.

אבל כשלא היה הדבר כן, כגון שהיו לו אויבים, או יצא עליו הקול פחות מיום וחצי, או נפסק שלא מחמת יראה, אין הקול מקוים, ואין מוציאים את האשה מהבועל.

ההלכה בדינים הללו

מסקנת הסוגיה בדף כ"ה, שהלכה גם כרב, וגם כרבי, כלומר במקום שרב מחמיר הלכה כמותו, ובמקום שרבי מחמיר הלכה כמותו. ולפיכך:

כשיש עדים על הזנות, מוציאים את האשה [כדעת רב], אף על פי שלא יצא על כך קול.

וכשיש קול על הזנות, מוציאים את האשה מהבועל [כדעת רבי], אף על פי שאין על כך עדות.

רוכל יוצא ואשה חוגרת בסינר

נכנס האיש לביתו, והיה רוכל, הוא מוכר הבשמים לנשים, יוצא מן הבית, ומצא את אשתו בבית כשהיא חוגרת בסינר [=כעין מכנסים שהיו הנשים חוגרות לצניעות], נראה הדבר שקודם לכן התירה הסינר לזנות עם הרוכל, ולפיכך אמר רבי, הואיל ומכוער הדבר תצא.

רוק למעלה מן הכילה

נכנס האיש לביתו, והיה רוכל, הוא מוכר הבשמים לנשים, יוצא מן הבית, ומצא רוק בגג הכילה שעל מיטתו ואין דרך שיהיה שם רוק אלא על ידי השוכב במטה ופניו למעלה, ונראה הדבר שזינתה האשה עם הרוכל שיצא, ורקקה שם בשעת תשמיש, ולפיכך אמר רבי, הואיל ומכוער הדבר תצא.